DAMIAN PANTKOWSKI ▶▶Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0483-3440>**Krym: historia i teraźniejszość**[recenzja książki *Krym. Znikający półwysep*]**Crimea: history and present**[book review *Krym. Znikający półwysep*]**Крым: история и современность**[рецензия книги *Крым. Зникající полуостров*]

Półwysep Krymski ma zawiłą i skomplikowaną historię, w którą na przestrzeni lat uwikłanych było wiele państw. Aktualnie ten strategicznie położony region, charakteryzujący się specyficznymi uwarunkowaniami społeczno-politycznymi, pozostaje pod okupacją Rosji. Po referendum przeprowadzonym 16 marca 2014 roku Federacja Rosyjska dokonała aneksji Krymu, będącego częścią Ukrainy. Wydarzenia 2014 roku stały się początkiem konfliktu na linii Rosja–Ukraina, jednocześnie ukazały imperialne dążenia Federacji Rosyjskiej. Zajęcie Krymu było zaskoczeniem dla opinii publicznej, w świetle prawa międzynarodowego Krym nadal jest częścią Ukrainy i oficjalnie traktuje się go jako teren od sześciu lat okupowany przez Federację Rosyjską.

Po czterech latach od aneksji Półwyspu Krymskiego Paweł Semmler – politolog, wykładowca akademicki, absolwent UAM w Poznaniu – w publikacji *Krym. Znikający półwysep* przedstawia interpretację zdarzeń z 2014 roku i ich konsekwencje. Sam autor zaznacza, że książka ma charakter reportażu

z zakresu stosunków międzynarodowych, nie jest publikacją naukową czy historyczno-polityczną. Obranie takiej formy ukazania relacji rosyjsko-ukraińskich sprawiło, że *Krym. Znikający półwysp* czyta się z lekkością charakterystyczną dla powieści osadzonej w realnych wydarzeniach, a nie jak teoretyczny zbiór faktów i informacji.

Paweł Semmler w opracowaniu ukazuje przeobrażenie Krymu z pokojowego kraju, słynącego przede wszystkim z turystyki, w militarną bazę Rosji. Autor jako podstawę swoich materiałów wskazuje rozmowy, jakie przeprowadził z ludźmi, którzy mieszkają na Krymie bądź byli zmuszeni do jego opuszczenia, co pozwoliło mu na przedstawienie zeznań świadków, których problem przemian politycznych na Krymie dotknął bezpośrednio. Jak wskazuje autor, w publikacji wykorzystał również analizę dokumentów, zarówno rosyjskich, jak i ukraińskich, brał udział w tematycznie powiązanych konferencjach/panelach naukowych, istotnym źródłem wiedzy okazały się być dla politologa również media.

Książka została podzielona na siedem rozdziałów, a każdy z nich jest osadzony w określonym czasie i tematyce, natomiast zestawienie wszystkich części stanowi całość obrazującą w uporządkowany sposób przyczyny, przebieg i konsekwencje aneksji Krymu i przemian z nią związanych – tak od strony polityczno-historycznej, jak i społeczno-ekonomicznej. Rozdział pierwszy został poświęcony historii Półwyspu Krymskiego, której znaczenie i wpływ na aktualną sytuację podkreśla sam autor. Krym jawi się czytelnikowi jako teren sporów, o który od setek lat rywalizowały mocarstwa. Czytając wyczuwa się, że autor nie zgadza się z rosyjską tezą wskazującą na historyczne powiązania Krymu z Rosją i polemizuje z rosyjską narracją, jednocześnie umożliwia czytelnikowi poznanie obu perspektyw.

W rozdział drugi czytelnika wprowadza anegdota dotycząca Nikity Chruszczowa i przekazania Krymu Ukrainie. Jest to humorystyczny opis prawdziwych wydarzeń z 1954 roku, które dzięki takiemu przedstawieniu zupełnie inaczej docierają do odbiorcy. Rozdział drugi to rozmowa Pawła Semmlera z Borysem Larem – historykiem, mieszkańcem Krymu „ukraińskiego” i „rosyjskiego”. Rozmówca nie boi się wskazać działań propagandowych stosowanych przez Federację Rosyjską – i jak to określa – tworzenie rzeczywistości *science fiction*. W tej części autor przedstawia zajęcie Krymu jako planowane i zamierzone działanie Władimira Putina, obok relacji

swojego rozmówcy (który *de facto* w momencie wydawania książki zaginął w niewyjaśnionych okolicznościach) przedstawia inne – realne, mniej lub bardziej znane postaci i ich historie w kontekście opisywanych kwestii.

Kolejna część opracowania ukazuje zmiany, jakie zaszły na Półwyspie. Autor opisuje jak z zielonego, turystycznego kraju Rosja stworzyła plac budowy, powiązany z umacnianiem rosyjskiego uzbrojenia i militaryzacją. Stykamy się tu z teorią, że Krym jest dla prezydenta Putina przystankiem do kolejnego projektu geopolitycznego. Rozdział trzeci to również zestawienie działań, jakie Federacja Rosyjska podejmuje wobec Krymu i Syrii.

Kolejny rozdział zatytułowany „Tatarzy krymscy – trwająca tragedia” to faktycznie wskazanie tragicznych dziejów rdzennych mieszkańców Krymu. Czytelnik poznaje tu drastyczną historię wsi Arabat oraz historie współczesnych Tatarów. Autor przeplata tragiczne losy ludzi na tle wydarzeń historycznych. Obok zwykłych mieszkańców Półwyspu ukazuje losy znanych postaci (m.in. wybitnego tatarskiego polityka – Mustafy Dżemilewa).

Rozdział piąty przybliży wymiar rosyjskiej propagandy. Zostaje w nim przedstawiony przebieg referendum z marca 2014 roku i odzew w Internecie, jaki pojawił się po ujawnianiu wyników wskazujących na oszustwo. Istotnym i cennym wątkiem, z jakim się tu spotykamy, jest zamieszczenie przez Semmlera informacji o czarnomorskich złożach ropy i gazu, znajdujących się na terytorium Krymu, jako jednego z czynników warunkujących zajęcie Półwyspu, o czym nie przeczytamy w większości dostępnej literatury i publikacji powiązanych tematycznie z aneksją terytorium.

W rozdziale szóstym autor przybliży czytelnikowi koncepcje wyzwolenie różnych działaczy na Krymie, a także dążenia do uzmysłowienia społeczności międzynarodowej co faktycznie dzieje się na okupowanym przez Rosję terenie. To właśnie w tej części reportażu poznajemy poruszające historie ludzi, którzy na własnej skórze odczuwają rosyjską obecność na Półwyspie Krymskim. Zatrzymania, represje, nacisk i terror – to nie opis odległych, stalinowskich czasów, ale współczesny obraz Krymu, jaki ukazuje nam autor w tej części pracy.

Ostatni rozdział na wstępie przenosi czytelnika do kijowskiego Babiego Jaru – miejsca kaźni, a obecnie parku pamięci ofiar zbrodniczych systemów. To tu, w tym parku i w tym fragmencie opracowania spotykamy rozmówcę autora, który określa Krym mianem „jednej wielkiej bazy wojennej”. To w tej

części książki widzimy Tatarów walczących w Donbasie, występujących anonimowo z obawy o życie swoje i swoich rodzin. Także w tym rozdziale Semmler przedstawia fakty – wizyty światowych polityków na Krymie, sugerujące, że społeczność międzynarodowa, mimo iż oficjalnie potępia działania Federacji Rosyjskiej, to w rzeczywistości już się pogodziła z zastaną sytuacją. Także ta część stanowi opis stanu edukacji, służby zdrowia czy wojska na Półwyspie. Istotnym jest, że autor nie narzuca swoich opinii czytelnikowi, pozostawia miejsce na indywidualne wnioski i spostrzeżenia.

Należy zaznaczyć, że autor książki *Krym. Znikający Półwysep* uzupełnia reportaż statystykami i faktami. Obok zeznań świadków w książce znajdziemy odniesienia do wiarygodnych i uznawanych źródeł. Co prawda, w publikacji nie ma wielu przypisów, jednak odwołania w naturalny sposób zostały wplecione w treść reportażu. Ukazanie zdarzeń związanych z zajęciem Krymu nie tylko w kontekście teorii, ale również z perspektywy mieszkańców Półwyspu, pozwala na „wczucie się” w temat i przyswojenie treści polityczno-historycznych w sposób prosty i zrozumiały.

Pawłowi Semmlerowi można byłoby zarzucić, że nie wskazał na istotne zdarzenia w polityce wewnętrznej Ukrainy, mające wpływ na aneksję Krymu, jak na przykład pomarańczową rewolucję czy rewolucję godności¹, jednak nie umniejsza to jakości przedstawianych treści. Atutem jest natomiast przedstawienie polityki Putina w szerokim kontekście oraz ukazanie jego imperialistycznych dążeń.

Książka *Krym. Znikający Półwysep* jest pozycją, która pozwala na przyswojenie i uporządkowanie treści dotyczących Krymu, jego aneksji i trudnych relacji na linii Rosja–Ukraina. Jak zaznaczyłem wcześniej, nie jest to *stricte* naukowa pozycja i właśnie to stanowi ogromny atut książki. Autor zadbał o to, by nie był to jedynie zbiór faktów, przy czym właśnie na faktach opiera się cała publikacja.

¹ Więcej na temat rewolucji godności: Kozyrська, 2018a; Kozyrська, 2018b. Por. także: Kozyrська, Marszałek-Kawa, 2019; Marszałek-Kawa, Karpus, 2008; Marszałek-Kawa, Plecka, Hołub, 2018.

MGR DAMIAN PANTKOWSKI

Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Batorego 39L, 87–100 Toruń

Bibliografia

- Kozyrska, A. (2018a). Wyzwania w sferze wyznaniowej w koncepcji bezpieczeństwa narodowego Ukrainy po rewolucji godności. *Nowa Polityka Wschodnia*, 2, 7–32.
- Kozyrska, A. (2018b). *Rossijskoe i evropejskoe vospriâtie dekomunizacji na Ukraine posle Evromajdana*. W: T. Ambroziak, A. Czwolek, Sz. Gajewski, M. Nowak-Paralusz (red.). *Rosja, UE i przestrzeń poradziecka-problemy sąsiedztwa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kozyrska, A., Marszałek-Kawa, J. (red.). (2019). *Mezdu Aziej i Evropoj: mysli o kul'ture i politike*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Karpus, Z. (red.). (2008). *Stosunki polsko-ukraińskie. Historia i pamięć*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Plecka, D., Hołub, A. (red.). (2018). *Social Security. Selected Aspects*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Semmler, P. (2018). *Krym. Znikający półwysep*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.